

บทคัดย่อ

โครงการแนวทางการสร้างการเรียนรู้เพื่อการบริหารจัดการคุณภาพน้ำที่เหมาะสมสำหรับการอุปโภคบริโภคของคนในชุมชนตำบลบ้านดง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์หลักของงานวิจัยเพื่อสร้างการเรียนรู้ของคนในชุมชนตำบลบ้านดงต่อแนวทางการบริหารจัดการคุณภาพน้ำที่เหมาะสมสำหรับการอุปโภคบริโภคที่เหมาะสม และวัตถุประสงค์รอง เพื่อวางแผนการจัดการทรัพยากรน้ำระดับชุมชนให้มีประสิทธิภาพ และเพื่อสังเคราะห์ความรู้ที่ได้สู่แนวทางในการปรับใช้ในการจัดการเรียนการสอน และกำหนดคำถามของงานวิจัยไว้ว่า “แนวทางการสร้างการเรียนรู้เพื่อการบริหารจัดการคุณภาพน้ำที่เหมาะสมสำหรับการอุปโภคบริโภคของคนในชุมชนตำบลบ้านดง ควรเป็นอย่างไร”

มีขอบเขตของพื้นที่ศึกษาบริเวณชุมชนตำบลบ้านดงหมู่ที่ ๑ บ้านหัวฝาย, หมู่ที่ ๒ บ้านดง, หมู่ที่ ๓ บ้านท่าสี่, หมู่ที่ ๗ บ้านสวนป่าแม่เมาะ และหมู่ที่ ๘ บ้านหัวฝายหลายทุ่ง รวมไปถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดง กฟผ. และประปาตำบล โดยชุมชนดังกล่าวอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วย

ผลที่ได้จากการวิจัยเพื่อสร้างการเรียนรู้เพื่อการบริหารจัดการคุณภาพน้ำที่เหมาะสมสำหรับการอุปโภคบริโภคของคนในชุมชนตำบลบ้านดง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง สภาพปัญหาเดิมก่อนการทํารวจ ชุมชนตำบลบ้านดงหมู่ที่ ๑ บ้านหัวฝาย, หมู่ที่ ๒ บ้านดง, หมู่ที่ ๓ บ้านท่าสี่, หมู่ที่ ๗ บ้านสวนป่าแม่เมาะ และหมู่ที่ ๘ บ้านหัวฝายหลายทุ่ง ได้รับผลกระทบจากการผลิตกระแสไฟฟ้าภายในเหมืองแม่เมาะ ซึ่งปัญหาดังกล่าวส่งผลให้เกิดมลพิษทางอากาศ และสารพิษตกค้างโดยเฉพาะปัญหาเรื่องน้ำที่ใช้สำหรับการอุปโภคและบริโภค จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนควรมีแนวทางในการเรียนรู้เพื่อการบริหารจัดการคุณภาพน้ำที่เหมาะสมสำหรับการอุปโภคบริโภคเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด จากปัญหาดังกล่าวนั้นต้องสร้างการเรียนรู้ให้คนในชุมชนเข้าใจในระบบบริหารและจัดการน้ำในชุมชนซึ่งจะเกิดผลดีต่อชีวิตความเป็นอยู่ในชุมชนในอนาคต

จากแนวทางเบื้องต้นในการสำรวจข้อมูลเพื่อใช้กำหนดแนวทางการบริหารจัดการน้ำพบว่า ในตำบลบ้านดงส่วนใหญ่ใช้แหล่งน้ำตามธรรมชาติเพื่อการอุปโภคและบริโภค ซึ่งประกอบไปด้วย ๑) อ่างเก็บน้ำห้วยหลวง ซึ่งเป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่ที่ใช้สำหรับอุปโภคและการเกษตร สำหรับหมู่ที่ ๑ บ้านหัวฝาย และหมู่ ๘ บ้านหัวฝายหลายทุ่ง ๒) ห้วยแม่เมาะ เป็นลำห้วยขนาดใหญ่ที่ไหลผ่าน หมู่ ๓ บ้านท่าสี่ หมู่ที่ ๑ บ้านหัวฝาย และหมู่ ๘ บ้านหัวฝายหลายทุ่ง ๓) น้ำซับผิวดิน เป็นแอ่งน้ำสำหรับการเกษตรและอุปโภค มีในหมู่ที่ ๗ บ้านสวนป่า หมู่ ๒ บ้านดง ๔) ฝายท่าสี่ เป็นฝายสำหรับกักเก็บน้ำที่ใช้สำหรับการเกษตรและอุปโภค ในหมู่ที่ ๒ บ้านดง ๕) น้ำบาดาล เป็นแหล่งน้ำใต้ดินที่มีการเจาะและนำมาใช้ผลิตประปาในหมู่ที่ ๓ บ้านท่าสี่ ๖) น้ำแม่ดำ เป็นลำห้วยสาขาที่มาจากทางตอนเหนือของตำบลบ้านดง ไหลผ่านหมู่ที่ ๓ บ้านท่าสี่ เพื่อไปรวมกับห้วยแม่เมาะ ๗) น้ำตกแม่มาน เป็นแหล่งที่อยู่ในพื้นที่หมู่ ๓ บ้านท่าสี่ มีปริมาณน้ำมาก น้ำมีคุณภาพดี

ในส่วนของการจัดการน้ำเพื่อการบริหารจัดการน้ำทั้งตำบล สามารถจำแนกได้ดังนี้ **บ้านหมู่ ๑ บ้านหัวฝาย และหมู่ ๘ บ้านหัวฝายหลายทุ่ง** เป็นประปาของกรมโยธา มีการบริหารประปาหมู่บ้านโดยคนในชุมชนเองและจัดให้มีจุดจ่ายน้ำ โดยการตั้งเครื่องกรองน้ำเพื่อการบริการบริโภคโดยเฉพาะ **บ้านหมู่ ๒ บ้านดง** เป็นระบบประปาของกรมอนามัย มีการบริหารประปาหมู่บ้านโดยองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งมอบหมายหน้าที่ให้เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้ดูแลระบบและมีการตั้งเครื่องกรองน้ำเพื่อการบริการบริโภคโดยเฉพาะ **บ้านหมู่ ๗ บ้านสวนป่า**

เป็นระบบประปาของกรมอนามัย มีการบริหารประปาหมู่บ้านโดยคณะกรรมการประปาหมู่บ้าน และกำลังโอนให้องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้ดูแลระบบแทน **บ้านหมู่ ๓ บ้านท่าสี่** มีการบริหารประปาหมู่บ้านโดยคณะกรรมการประปาหมู่บ้าน เป็นผู้ดูแลระบบและมีการตั้งเครื่องกรองน้ำเพื่อการบริหารบริโศค

สอดคล้องกับแนวทางของการใช้ข้อมูลที่ได้เพื่อค้นหาแนวทางการแก้ไขระดับชุมชน ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็นแนวทางในการแก้ไขในแต่ละพื้นที่ได้ดังนี้

๑. ชุมชนหมู่ ๑ บ้านหัวฝายและหมู่ ๘ บ้านหัวฝายหลายทุ่งมีแนวคิดในการแก้ไขปัญหาน้ำอุปโภคและบริโภค ซึ่งทั้ง ๒ พื้นที่อยู่ในเขตของการอพยพประชากรทั้งสองหมู่บ้านออกจากพื้นที่เดิม อันเนื่องมาจากผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมจากการทำเหมืองแม่เมาะของการไฟฟ้าฝ่ายผลิต ซึ่งย้ายตามคำสั่งศาลให้มีการย้ายชุมชนที่อยู่ในเขตรศมี ๕ กิโลเมตรรอบเขตเหมืองเพื่อหลีกเลี่ยงการเกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม และชุมชนมีความหวังว่าจะจัดสร้างอ่างเก็บน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภคจากงบประมาณของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตผ่านองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งสามารถใช้เป็นแหล่งน้ำสำหรับชุมชนตำบลบ้านดง

๒. ชุมชนหมู่ ๒ บ้านดง มีแนวคิดในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดย การดิ่งประปาหมู่บ้านกลับมาบริหารจัดการเองเพียงแต่ผู้นำชุมชนยังเกิดความไม่เข้าใจถึงแนวทางการบริหารจัดการน้ำประปาและมีแนวทางการก่อสร้างคลองส่งน้ำขนาดเล็กส่งไปยังพื้นที่ทางการเกษตรของคนในชุมชน

๓. ชุมชนหมู่ ๓ บ้านท่าสี่มีแนวทางการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับแหล่งน้ำของหมู่บ้านแบ่งเป็น ๒ แนวทาง ได้แก่ ๑) หาแหล่งน้ำดิบจากแหล่งน้ำใหม่เพื่อการบริโภคใหม่จากป่าของชุมชนมีปริมาณน้ำที่สะอาดเพียงพอต่อการใช้งานตลอดปี ในระยะยาวทางชุมชนบ้านท่าสี่มีแนวคิดในการอนุรักษ์ป่าชุมชนเพื่อให้สามารถมีน้ำใช้ได้อย่างยั่งยืน ๒) สร้างโครงการสร้างอ่างเก็บน้ำขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดง ที่กำหนดแผนการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่โดยการของบประมาณจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย อ่างเก็บน้ำดังกล่าวสามารถจุน้ำได้เพียงพอต่อการอุปโภคและบริโภคของชุมชนบ้านดง

๔. ชุมชนบ้านสวนป่า ม.๗ คนในชุมชนบ้านสวนป่าใช้น้ำประปาไปกับการอุปโภคเป็นส่วนใหญ่ทั้งอาบน้ำ ชักผ้า ล้างจาน ส่วนน้ำสำหรับใช้บริโภคจะเป็นน้ำดื่มบรรจุขวดที่สั่งซื้อมาจากภายนอกเป็นส่วนใหญ่หมู่บ้านได้ทำการตกลงกับทางองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดงเป็นที่เรียบร้อยแล้ว และในอนาคตจะมอบหมายให้องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดงเป็นผู้ดำเนินการระบบประปาหมู่บ้าน

นอกจากนี้ยังเชื่อมโยงกับเครือข่ายของการพัฒนาเพื่อสร้างรูปธรรมของการแก้ไขปัญหาในระดับพื้นที่ทั้งส่วนของการสร้างเครือข่ายระดับชุมชน ประสานข้อมูลในการพัฒนาร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดงร่วมกับ และโครงการพัฒนาระบบกลไกการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งน้ำ เพื่อการอุปโภคและบริโภคของชุมชนรอบพื้นที่โรงไฟฟ้าแม่เมาะ

ในส่วนของแนวทางของการทำงานที่ได้ บทเรียนที่เกิดขึ้นจะถูกนำมาปรับใช้ในการจัดการเรียนการสอนของนักศึกษาชั้นปีที่ ๓ สาขาโยธา คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนารายวิชา Project ของคณะต่อไป